

Резюме: Развитието на съвременната цивилизация води до загуба на идентичност, което предопределя етническите конфликти, сепаратизма, религиозното сектанство и др. Геополитически и геоикономическите фактори имат силно влияние върху тях. Сложно стратифицирания свят ограничава мобилността на малките играчи, поради което фрустрираните се затварят в религиозното, етническото и се радикализират. За това способства наблюдаваната активност на традиционните религии. На Балканите конфликтните райони са формирани исторически, което ограничава приложимостта на външни модели и политически решения за справяне с конфликтите. Върху етноконфесионалните конфликти силно влияние оказват още организираната престъпност, крайни политически лидери и организации, тероризма и ниските нива на сигурност. Участвалите в последните конфликти паравоенни формирования имат роля в тях. Решенията трябва да се търсят в отстраняване или минимализиране на причинно-следствените връзки с участие на легитимните международни организации и разширено участие на неправителствения сектор. Ключови думи: Етноконфесионални конфликти, религиозно, етническо, геополитика, фрустрация, етнонационални модели, лустрация, интеграция, антагонизъм, историческо формиране, свой, чужд, маргинализация, мобилност.

ETHNOCONFESSIONAL

На Балканите при формиране на националните държави и идентичности различни характерни белези излизат на преден план и стават ключови за самовъзприятията на отделните групи. [1]. Развитието на западно- либерална цивилизация предизвиква търсене на нова идентичност. Външните геополитически и геоикономически актьори се проявяват в социалните, политически и идеологически системи, като налагат свои правила, които при заплахата за своите интереси променят. Либералните ценности предполагат равенство и мобилност при заемане на по- високи позиции, но сложно стратифицирания свят усилва усещането за обреченост и вечно неравенство. Фрустрираните търсят затваряне в религията и етническото като изход. Идентичността се влияе от ценностите и се подлага на съмнение в резултат на взаимодействието с друга идентичност. [2] Международните конфликти целят овладяване на материални ресурси или субективни ценности. Принадлежността към една или друга цивилизация се основава на идентификацията. Различието, проявено в религията разделя хората по- дълбоко отколкото етническата принадлежност. [3]. Миграционни процеси, СМИ и Интернет изличават географски и цивилизационни граници, отслабва ролята на държавата- нация, което поражда неувереност и загуба на идентичност. Масовата имиграция да улесни процеса на обединение в Европа, но донесе и негативни последици. Според някои изследователи става въпрос за социален конфликт, резултат на погрешна държавна политика. [4] Интеграция е възможна в случай, че интегриращата страна предложи по- високи ценности и подпомогне осъзнаването им.

Това не се решава със социално-икономически и административни мерки, доколкото попада в културно-психологическата сфера. Сред социалните проблеми все по-остро стои новия тип маргинализация, която се характеризира не с ниския материален стандарт, а с изваждане от привичната обществена среда при запазване на сравнително висок материален потенциал. [5] Пример са опитите в постсоциалистическите държави за приемане на лустриращи закони, които изключват определени социално стабилни в миналото групи от възможността за социална и политическа мобилност, като в случая социалната идентификация поражда опасности от структуриране на система от радикални убеждения и действия. Доколкото социалните проблеми се увеличават от етническите и религиозните, то заплахата от конфликти присъства постоянно. Някои считат, че историческия опит може да даде решения.[6] Проблемът с Чуждия се превръща в особено актуален.[7] Своео е предсказуемо и безопасно, докато Чуждото носи заплахата, заредено е с отрицателни и агресивни черти.[8] Образът на Чуждия се формира през целия исторически период. В древността това става по етно-лингвистичния принцип и едва на второ място по религиозен. Носителите на християнството са подчинени в своята религиозна свобода на Рим, после на Константинопол. Този антагонизъм рязко откроява образите, но способства за разпространение и усилване присъствието на християнството му в други области. [9]. Религиозността в различни страни се усилва и активира религиозни организации, фондове, секти и партии. Все повече конфликти носят религиозно-етническа окраска. По известни причини мюсюлманските държави не взимат участие при формиране на съвременните международни отношения, стартирали след Първата Световна война, а Отоманската империя прекратява своето съществуване, което въздейства върху целия мюсюлмански свят. Усилването на ролята на исляма в политическата сфера в последно време се обуславя от редица фактори. С разпада на двуполусния световен модел ислямските движения започват широкомащабна културно-религиозна, политическа и терористична дейност далече извън пределите на мюсюлманския свят. На Балканите още от средните векове си взаимодействат три основни религии, принадлежността към които определя облика на обществените отношения, културата, ценностната система, бита и връзките. [10] Всеки конфликтен район се е формирал исторически, което предполага мнението, че рисковете за сигурността в Югоизточна Европа са от вътрешен характер и имат дълбоки корени. Това разбиране е важно за ограничаване вносът на външни модели и прибързани политически решения за справяне с конфликтите. Изоставането на ЮИЕ се дължи на етнонационалния модел на Отоманската империя, продължил да влияе и при последващото формиране на националните държави на Балканите. [11] Тук религията е по-значим белег за национална идентичност поради особеностите на православието, където религията е подчинена, зависи и легитимира държавата. Християнска идентичност се превръща в етнонационален белег и стимулира борбата за независима национална държава. Православните църкви от национален тип са насочени към съответната общност, свързана с националната държава. Това не е лична религиозност, а принадлежност. Самата православна църква се мобилизира, когато има заплахата за нацията. [[HYPERLINK "http://bg.mondediplo.com/spip.php?article76"](http://bg.mondediplo.com/spip.php?article76)] "nb1" о "[1] Вж. Богомилова, Н. Религия, право и политика на Балканите в края на XX и началото (...)" Османската империя разделя включените в нея народи по етнорелигиозен принцип и поддържа напрежение между отделните общности, което остава да влияе и

след обособяването на националните държави. След Първата световна война възниква Кралството на сърби, хървати и словенци, където сърбите целят държава под своя егида, модел възпрепятстван и от великодържавните доктрини. Великите сили също оставят множество национални и териториални претенции нерешени, макар да запазват политическо влияние. През Втората Световна война съюзниците от Оста окупират и разчленяват Балканите. Нацистите съзнателно провокират конфликти между мюсюлмани и православни, като политиката им е насочена към противопоставяне на народите, оставило мрачни сенки в националната народопсихология.[13] Балканските съюзници на Хитлер участват в неговите окупационни планове, за което получават териториални придобивки. Войнствуващият джихад е особено изразена при албанските сепаратисти от Втора Призренска лига, която заедно със създадения от немците Балистки комитет цели изграждане на мюсюлманска държава и призовава към джихад срещу неверниците- комунисти. Религиозният характер на военните формации е доразвит от имами, назначени към СС дивизия "Скендербег". Джихадът срещу партизаните се обоснова с това, че са комунисти и безбожници, а с победа на немците се обуславя мюсюлманското обединение. Към пропагандната кампания е привлечен йерусалимският мюфтия Ел Хадж Емин Хюсеин, назначен на служба в немската армия. За да се подсили усещането за свещенна война срещу друговерците, в дивизия "Скендербег" са включени таджики и туркмени. Мюфтията Хюсеин посещава и Словения, което подбужда ислямизма и се използва от А.Павелич за разправа със сърбите. В усташката организация на високи позиции къщо са включени мюсюлмани, което засилва мотивацията за борба срещу неверниците. Действията на войсковите прохитлеристки формирования очертават нова пропаст между балканските народи и етноси. В края на Втората световна война албанците в търсене на самоопределение се насочват към Турция, използване на майчин език, заселват се в обезлюдените западномакедонски селища. В Косово и Македония по инициатива на панислямски и фундаменталистки централи се насажда национализъм и панислямска идеология. Макар Енвер Ходжа да превръща Албания в атеистична държава, след началото на 90-те години тук и на други места по Балканите е засилено строителството на ислямски религиозни храмове. "Европейския ислямски съвет" със седалище в Лондон, която цели да върне под защитата на исляма християнски земи. Същият на свой конгрес в Пакистан през 1988 г. отправя нападки срещу СФРЮ, че застрашила мюсюлманската религия. [14] Със създаването през ноември 1945 г. на Федеративна Н. Р. Югославия(от 1963 г. СФРЮ) се очаква враждите да бъдат преустановени. Конституцията от 1974 г. предоставя широка автономия на Косово и Метохия. Доколкото при формирането на тези републики е изтъкван етническият състав на населението, това се използва в края на ХХ в. от идеолозите на националните движения за разпад на федеративната държава, който процес се съпровожда с въоръжени стълкновения и гражданска война. Усилията на ООН в Хърватия и Босна и Херцеговина за урегулиране на конфликтите с изпращането на миротворци, които нямат достатъчно опит не дават желаните резултати. Едва намесата на НАТО и неговия силов потенциал ситуацията е стабилизирана и се стига до подписване на Дейтънското и Парижкото мирни съглашения.[15]. Ислямът като знак за идентичност придобива изключително силно значение. През 1970 г. Алиа Изетбегович пледира за създаване на ислямска държава, отхвърляне на немюсюлманските институции и др. Неговата книга проповядва панислямизма, [16] и подчертава, че може да има мир... между ислямската вяра,

неислямските общества и политически институции.[17] Не е чудно, че през 1992-1995 г. в Босна се води най-кървавата битка след Втората световна война. Ислямът се превръща в символ за принадлежност към общност и започва да носи конфликтен потенциал. В ситуации на конфликти радикалните ислямски лозунги изместват постепенно демократическите. Изграждането на въоръжени групировки в района на конфликтите става предпоставка за трансфер на ислямски радикализъм, като местните мюсюлмани започват да говорят за "джихад", а външната помощ очертава глобализацията на исляма. Има данни, че в сраженията са участвали членове на фундаменталистки движения. Външната подкрепа за исканията на мюсюлманските малцинства на Балканите формира кризисно съзнание и идентичност, които пораждат самозатваряне и агресия. Подобна е ситуацията и по отношение на ислямизираните славяни на територията на бивша Югославия. Оказва се, че религиозният белег може да служи за възприемане на чуждо етническо съзнание. Ислямът има силно развита правна и политическа система, която възниква като инструмент на държавата, неотделим е от нея и лесно се превръща в етнонационален маркер. Подобни процеси откриваме и сред гръцките мюсюлмани - помаци през последните десетилетия. [18]. След войната Босна е съставена от две автономни области - Република Сръбска и Федерация Босна и Херцеговина- всяка със собствено правителство, парламент и полиция. Православната църква също е неотделима от национална идентичност. През 80-те и началото на 90-те години в Югославия нараства религиозността във всички национални и религиозни общности. Само в Косово от 1990 до 1995 г. са разрушени или повредени 800 сръбски православни религиозни обекта и 300 джамии и други мюсюлмански свещени места. Религиозното отъждествяване е по-силно при непосредствено противопоставяне между етноконфесионалните общности.[[HYPERLINK "http://bg.mondediplo.com/spip.php?article76"](http://bg.mondediplo.com/spip.php?article76) | "nh1" о "info notes 1" В Югославия вместо идеологията се появяват алтернативни националистични идентичности, което превърна етническите войни в етнорелигиозни. Различието по религия се оказва по-важно за формиране на идентичността от общия сърбохърватски език и се превръща в самостоятелен етнически белег и фактор за самоличност. Вероизповеданието играе различна роля, като в Босна противопоставянето на сърби и босненци е по-голямо от това в Косово между сърби и албанци. Албанската етническа идентичност и сама е достатъчно силна като белег в противопоставянето със сръбската, а присъствието на исляма и православието подсилват конфликта.[20] При ескалация напрежението между македонци и албанци в село Кондово край Скопие последните бързо се мобилизират. Този район се контролира не от официалните македонски власти, а от паравоенните формирования на А. Красничи, командир от АНО, към когото се присъединяват отряди от АНА в Косово. Едновременно в битолско също избухва конфликт между мюсюлмани и християни. Албанците поставят искания за освобождаване на задържани в Скопие съмишленици, но се счита, че политическата цел е статута на Косово и подготовката за членство в ЕС. [21] Наличието на етноконфесионални общности и проблеми на Балканите не ги превръща в риск и заплахата, ако липсва субективен фактор, който се възползва от тези дадености- организирана престъпност, крайни политически лидери и организации и тероризма. Английските служби публикуваха разсекретени данни, че лидери на Ал-Кайда планирали бази в България и Полша. Според тях и анализ на институт по сигурността от Германия водещо за това решение били ниските стандарти на сигурността и корупцията.

За региона на Балканите е уникално поведението на сепаратистките паравоенни формирования- АНО, АОК, АНА и др., които не само са под политически контрол, но и сами създават политически партии. [22]. Военните действия в Косово и Македония очертаваха базите на паравоенните формирования. Инструктурите на доброволците имали боен опит от различни горещи точки. Има съмнения, че сепаратистките балкански организации са поддържали връзки с ислямски организации, изградили мрежи на Балканите и в Европа, като тяхна дейност е била наблюдавана и в България. "Организация на страните от Третия свят" с офиси в Европа и Турция активизирала дейността си в Босна и Херцеговина. Български цигани- мюсюлмани са били обработвани от фондацията "Халифат", разчитала на финансиране от ислямистки кръгове. Активност е била наблюдавана от създаденото през 1982 г. "Народно движение за република Косово"(ЛПРК), която присъединила и други организации с водеща идея за обединение на албанците в Югославия. Тя има свои клонове в повечето големи европейски градове и издава вестник от Швейцария. Предполага се, че това е политическото ръководство на албанските паравоенни формирования. Като най- слабо изучена се счита нелегалната организация "Национално движение за освобождение на Косово"(ЛКЧК), която цели обединение на земите, населени с албанци и присъединяването им към Албания, макар последната да отрича подкрепата им. Войните в западната част на Балканите през 90-те години на XX в. поражда идеята на С. Хънтингтън за "сблъсък на цивилизациите". Взривното разпадане на Югославия е съпроводено с войни, като различията между отделните участници в бойните действия бяха и религиозни. Религиозният момент е обвързан с етническият национализъм и играе ключова роля за етнонационалната идентификация.[23]. Имат основание изводите, че част от населението на Балканите живее с миналото, робува на агресивния национализъм, македонизма, албанския иредентизъм и ислямски фундаментализъм. [24]. Освен религията, някои считат и езика за неотменим маркер на нацията, доколкото наистина способства формирането, идентичността и т.н., макар посилен инструмент да са единното гражданство, политическото равенство, ликвидирането на съсловните привилегии и въвеждането на народно представителство. Иначе като социокултурен акт способства за формирането на категориите свой- чужд, концентрира дух, култура и традиции, осигурява връзка между поколенията и се явява естествена и символична граница, допълваща държавните и националните. [25]. Радикализацията на етноконфесионалните отношения поражда и тероризъм. Св. Лучников сочи, че след Първата световна война насилието, страхът и предизвикването на обществена паника стават средства за промяна на съществуващите политически, обществени и икономически структури. Тероризмът губел своя бунтарски характер и се професионализирал, създаван и ръководен от заинтересовани държавни, политически, икономически, религиозни и мафиотски организации. След Втората световна война в тази дейност основни съперници станали тайните служби на СССР и САЩ. За създадената обстановка авторът вини Запада, чията самонадеяност и нежелание да поемат решителни ангажменти намалява ефикасността и вместо умиротворяване създавал нови огнища на конфликти. Като неконтролиран процес той смята проявите на ислямския фундаментализъм, подклаждан и използван от двата основни опонента от времето на студената война. [26]. В различните балкански страни състоянието на етноконфесионалните фактори е различно. При формирането на границите на отделните републики и автономни области в рамките на федеративна

Югославия след Втората световна война етнорелигиозните идентичности са относително обособени на отделни територии - католиците в Словения и Хърватско, мюсюлманите - в Босна и Херцеговина, православните - в Сърбия и Македония. С разпадането на федералната държава започва възход на национализма, идентифициране на малцинства с етнорелигиозна идентичност, което постепенно инициира конфликти на етнорелигиозна основа. Новообразуваните държави търсят легитимност в национализма. В България конституционно от Освобождението до наши дни се утвърждава нейната неделимост и цялост. Последната конституция подчертава, че тя е единна държава, в която не се допускат автономни териториални образувания; израз на единството е българският официален език; забраняват се организации, работещи срещу единството на нацията. Новите източници на легитимност се търсят в парламентарната демокрация, европеизация, а не етническите и религиозни противоречия или национализъм. Конфликтите се насочиха не в етнонационално и етнорелигиозно русло, а по оста комунизъм-антикомунизъм и това беше предпоставка за създаване на идентичност на големи групи хора. Не можа да повлияе и близостта на т.н. "възродителен процес", доколкото най-активните му противници и част от активното население с турско самосъзнание се изселиха в Турция през 1989 г., а българи от същия възрастов диапазон потърсиха социална реализация в чужбина. Липсата на голяма маса от хора, които биха били активни в това отношение, попречи етнорелигиозните противоречия да се разраснат. Най-светски ориентираният елит от турската общност създаде политическа партия и реализира програма в рамките на демократична конкуренция. Както българската православна църква, така и мюсюлманското вероизповедание изпаднаха във вътрешни конфликти основно за властови позиции, което отслаби конфликтогенните им възможности. Православна църква традиционно заема маргинално място в самоосъзнаването и самоличността на българина и се вражда повече заради културната ѝ функция през вековете, а не религиозно значение. В резултат на атеистичното развитие по време на социализма огромна част от българите, свързани с християнската традиция, и от турците, свързани с мюсюлманската традиция станаха слабо религиозни. Затова нито една от основните партии до сега не би могла да си послужи с религията като с инструмент за легитимиране на своите действия.[27]. Възраждането на религиозността би могла да се използва за подобряване на познанието и диалога между религиозните организации и лидери. Резерв има в традициите по отношение на милосърдието, социалното подпомагане, грижата за изпитвания материална или духовна нужда, включване в обществения живот. "Религиозният бум" от началото на 1990-те години на миналия век едновременно с възраждането на традиционните религии прояви и нови религиозни практики. Обществената активност на новите църкви не отстъпва, а дори изпреварва традиционните, което предполага появата на конфликтен потенциал и в тази посока. Международната общност и основно ООН имат вече достатъчно натрупан опит и алтернативни теоритични разработки в провеждането на миротворчески операции. Новите заплахи в лицето на етноконфесионалните конфликти следва да бъдат наблюдавани и контролирани, като се усъвършенстват общоприемливи механизми и инструменти за тяхното контролиране, регулиране и разрешаване. Досегашната практика сочи, че използваните военно-политическите компоненти не предполагат трайно решаване на конфликтите. Те трябва да бъдат съчетавани и със социално-хуманитарни, като в тях бъдат включени и граждански организации и екипи, които не да

разделят, а да примиряват крайните позиции и обединят около общи, единни задачи, да подпамагат възстановяването. [28]. Бележки: [1]. Вж. Проданов В., Защо бивша Югославия стана територия на сблъсък на цивилизациите, а България – не; 2005 г., <http://bg.mondediplo.com/spip.php?article76> (12.9. 2008 г.) [2] http://www.igstab.rumaterials/Pereslegin/Per_ident.htm. С. Переслегин. О возможном подходе к понятию "идентичность"(11.08.2008) [3] Хантингтон С. (Samuel P. Huntington), Столкновение цивилизаций, пер. с англ., Т. Велимеева, Ю. Новикова, М. Изд. АСТ, 2003 г., С. 33 - 48. [4] <http://www.polit.ru/analitics/2005/12/14/parizh.html>, Маргрет Саттеруэйт. Исламский джихад или бунт бедняков [5] Дахин В.Н., Новый радикализм: этнополитический аспект// Современные международные отношения: этнополитический контекст: Материалы семинара. - Москва; Нижний Новгород, 2003. С. 33. [6] http://www.religare.ru/2_22897.html, Леонид Сюкияйнен, 2005, Французский урок. Исламская подоплека кризиса. [7]. Психология национальной нетерпимости: Хрестоматия., Мн., 1998. С. 104., Цит. съч. [8]. Копелев А.Д. Чужие // Человек в истории: Образ другого в культуре. М., 1993.С.8-19, Цит. съч. [9]. Марков Б.В., В поисках Другого // HYPERLINK "http://www.anthropology.ru/ru/texts/markov/east06_28.html//www.gumer.info/Bogoslov_Buks/History_Church/Artikle/luch_idea.php" www.anthropology.ru/ru/texts/markov/east06_28.html//www.gumer.info/Bogoslov_Buks/History_Church/Artikle/luch_idea.php ., HYPERLINK "http://anthropology.ru/ru/texts/surova/studia03_04.html) < a> /> (5) Шукуров Р.М. Введение, или предварительные замечания о Чуждости в истории // Чужое: опыты преодоления. Очерки из истории культуры Средиземноморья. М., 1999. С.24 (6) Там же. С. Лучицкая С.И. Араб глазами франка // Одиссей. Человек в истории: Образ другого в культуре. М., 1993. С.19-38.; Она же. Образ другого: мусульмане в хрониках крестовых походов. СПб., 2001. " Лучицкая С.И. // Одиссей. Человек в истории: Образ другого в культуре. М., 1993. С.19-38. [10]. Лещиловская И.И. Исторические корни югославского конфликта// Вопросы истории. М.,1994. N 5. С. 40., Цит. съч. [11]. HYPERLINK "http://www.fes.bg/bg/ProgetsAndPartners/YouthPrograme/2004/09/24_georgiev.html" http://www.fes.bg/bg/ProgetsAndPartners/YouthPrograme/2004/09/24_georgiev.html Георгиев Хр., Рисковете за сигурността на Балканския регион, HYPERLINK "<http://bg.mondediplo.com/spip.php?article76>" | "nh1" о "info notes 1" Вж. Богомилова, Н. Религия, право и политика на Балканите в края на ХХ и началото на ХХI век, С., Изд. "Изток-Запад", 2005, стр. 38-39, 73-74. [13]Вж. Волков В.К. Трагедия Югославии//Новая и новейшая история. М.,1994. N 4/5.// Србја у рату и револуцији 1941- 1945, Марјанович Јован и колектив, Београд,1976 г. [14]. Вж. Хасани С. "Косово, истине и заблуде Загреб, 1986 г.//Иванов Дж. П, "Двадесет прва дивизија Скендербег" Београд, 1986 г.//Бабиш М.-" Настанак и крах 21 дивизија Скендербег" 1986 г. Прищина//Кризман Б.-" Павелич между Хитлер и Мусолини Загреб, 1980 г.//Реджич Е.- "Мюсулманско аутономаштво и 13 СС дивизија Сараево 1987 г. [15]Вж. Шагалов В.А., Проблема новой миротворческой парадигмы на рубеже 20-21 вв. [16] Izetbegovic, A. Islamska deklaracija, Saraevo, Mala Muslimska Biblioteka, 1990, стр. 3 [17] Пак там, стр. 22 [18] Христукудис, Апостолис. Положението и правата на мюсюлманите в Гърция - съвременни аспекти, в Аспекти на етнокултурната ситуация в България, съставител Валери Русанов, С., ЦИД - Фондация "Фридрих Науман", 1992, стр. 57, цит. съч. [19] Вж. Богомилова, Н. Религия, право и

Етноконфесионалните конфликти на Балканите

Написано от

Събота, 07 Юни 2008 20:06 - Последна промяна Вторник, 07 Октомври 2008 11:26

политика на Балканите в края на XX и началото на XXI век, С., Изд. "Изток-Запад", 2005, стр. 38-39, 73-74. [20] Виж. [1], Проданов В.....,Защо....? [21]. HYPERLINK "http://www.sedembg.com(10.08.2008" www.sedembg.com(10.08.2008), Бранкович Т., Дестабилизация в Македония? [22]. Георгиев Хр., Рисковете за сигурността на Балканския регион, HYPERLINK "http://www.fes.bg/bg/ProjectsAndPartners/YouthPrograme/2004/09/24_georgiev.html" http://www.fes.bg/bg/ProjectsAndPartners/YouthPrograme/2004/09/24_georgiev.html [23]. Вж. [1], Проданов В.....,Защо....? [24]. HYPERLINK "http://news.ibox.bg/columnist/id_1965620736(12.09.2008" http://news.ibox.bg/columnist/id_1965620736, (12.09.2008 , Коларов Г., Балканите – отново в плен на миналото, [25]. Вж. Мясников О. Г., кфн., Национальный язык как символ, Макеевски икономико- хуманитарен институт, [26]. Вж. Лучников Св., Тероризмът и кризата на ценностите, статия, 2001-10-28 [27]. Вж. [1]Проданов В.....,Защо....? [28]. Волков В.К. Трагедия Югославии // Новая и новейшая история. М.,1994. N 4/5. С.4, цит. съч.

Тихомир Д. Стойчев ,tihomirstoichev@mail.bg